

SZÉPIRODALMI

FIGYELŐ.

19-ik szám.

Szerkesztői szállás,

hová a lap szellemi részét illető küldemények utasítandók: Üllői-ut és 3 pipa-utca sarkán 11-ik szám.

Megjelenik e lap minden szerdán.

Előfizetés helyben házhoz hordva, vidéken postai szétküldéssel, *félévre 5 ft. egész évre 10 ft.*

Kiadó hivatal,

hová az előfizetési pénzek s minden a lap anyagi részét illető dolgok utasítandók Egyetem-utca 4-ik szám.

MÉG IS VALAMI A FORDÍTÁSRÓL.

I.

Kopott tárgy biz-e, meg száraz is! „Quid dignum“ hogy csendes álmából újra felrázuk, és még jobban mondva: qui dignus ego, hogy valami érdekest tudjak facsarni belőle? Pedig annál is inkább megfontolandó e kérdés, hogy igen sokan azt vélik, mintha irodalmunk szószólói és faluszájai már elmondták volna az utolsó szót benne. Hiszen időszaki sajtónk forgó tőkében alig van egy divatosabb rovatszám, mint im e kifejezés: „műfordítás.“ Megjelen egy vagy más lapban vagy havi füzetben egy átnyelvitett beszélyke vagy költeményke, és ha más nem, az illető szerkesztő azonnal reá süti a műfordítás bélyegét. A sütés alatt ugyan a fordító helyett a criticus olvasó vinyog nem egyszer; de gyakori és biztos használata mégis csak arra mutat, hogy mi már egészen tisztában volnánk a fordítás fogalmával elméletileg és gyakorlatilag. De engem mind ezek a rezzentő körülmények se valának képesek gondolkodóba ejteni, még kevésbbé szándékom kivitelétől, azaz: cikkem megírásától eltántorítani. Én t. i. a Figyelő olvasóiról — már az ugynevezett törzsvendégekről in spe, a kiknek persze, hogy csak fél vagy egész év mulva fog kiadódni oklevelök a Figyelő kellőleg megszaporított lapjaiban — meglehetősen magas képzetet táplálok. Állhatatosan hiszem, hogy ők nemcsak egy unalmas órájokat akarják megölni egy ujdon sült vagy fordított beszély átlapozásával, vagy Rochefoucauld-i érzelmeiket csiklándoztatni avval, hogy mi-

kép „rántják le“ X. vagy Y. műveit. Olyakat képzelek én bennök, a kik Terentiussal elmondhatják módosítva, hogy „litterator sum, rei litterariae nil a me alienum puto.“ Olyakat, a kik jól tudják, hogy nincs az az ezerszer vittatott és százszor eldöntöttnek vélt tárgy — az isteni lét metaphysicai megbizonyításától fogva, a legjobb választási törvényen át a parthenogenesis-ig vagy aequivoca generatio ügyéig — a melyhez szó, még nyomos szó is, ne járulhasson, a mely újabb nehézségek, bonyodalmak, ellenvetések következtében újabb fejtegetést ne követelne. Önök, imént dicsért olvasók, szeretem hinni, egyet értenek velem abban, hogy az az állapot — a melyet tudós szomszédaink ime nemkülönbén divatos kifejezéssel jelelnek: „ueberwundener Standpunkt“ — igazában a legbizonytalanabb, gyarlóbb állapot. Hogy soknak — a ki magát a ködben egy feljül emelkedett állásponton vélte, — a napsugár kisütésire meg kelle győződnie, hogy optikai csalódás kápráztatta szemét, vagy egy sikamodás le a meredeken, elébbi állás-pontjánál is alábbra zuhintotta. Hígyék el, uraim, hogy az a socratesi bölcs tudatlanság gyakran egész koroknak és nemzedékeknek is szintugy ajánlandó, mint egyéneknek.

Más felől tekintve, világos, hogy a tárgy fontossága, a legszorosabb viszonyban áll az idő- és helyszabta körülményekkel. A minek fejtegetése egyiknek — legyen egyén, legyen nemzet — tán csak hivalkodó elme-

futtatás, az a másokra nézve életkérdés lehet. Az éji őr kopott szüre védi a fagyástól, holott a nagy urnak, a midőn jól becsinált hintójában pesti palotájától Budára koszik, a csincsillával bélelt ezüst gombos buda csak az évszaknak megfelelő dísz jellem. Ne vegyék önök rossz neven; nem a hasonlatot folytatom, csak a dolog valóságát mondom ki nyersen; de biz' úgy van az, hogy midőn a németnek, angolnak, francziának, olasznak a fordítások csak fényüzési cikket képeznek, nekünk irodalmi érlelmi szer gyanánt van szükségünk rájuk. Mi végre? Kérdik önök. Elég rossz, ha még kérdik. Hát nem egy egész hosszú tevékeny életet töltött az önök nagy mestere, Kazinczy Ferencz, annak a prédikálásában, fejtegetvén elméletileg, és példájával önök előtt járván gyakorlatilag? Különben ha az ő tiszteletére rendezett fényes innepélyek középett el is feledték volna önök — a lényegest, az aranyozott héj alatt az igazi belet, azon egy cseppet se csodálkozom. Hiszen nem első, nem is utolsó példája ez annak, a mi meg van írva: „Nem minden, a ki mondja nekem, Uram, Uram, mégyen mennyeknek országába, hanem stb.“ No, de azért én is elmondhatom: — *Fordításoknak nálunk az izlés fejtésire és nemesítésire kell szolgálnia.* „Nálunk“ mondtam, mert lám könnyű volt az angolnak kimivelni izlésit a tragédiában, a midőn ez a harmadik évszáz, a melyben Shakespeare-ját bírja; könnyű a francziának, a kinél honi Racine-ja, még Don Schlegel-io heves támadásai és a romanticusok veszélyesebb pártütései után is él és uralkodik; de könnyű a spanyolnak is, midőn előtte van a kora és nemzete vonásait oly bájos virágokban ragyogtató Calderon-ja és nem kevésbé lángeszű mint termékeny Lopez de Vegá-ja. Minő fenköve az ítélő tehetségnek ¹⁾ a hős költemény ügyében az angolnak egy Milton, az olasznak egy Ariosto, egy Tasso. ²⁾ A francziának utolérhe-

tetlen Molière-je állandó mérvet adott a vígjátékban, és a németnek az egyetlen egy Goethe nemzedékekre kihatólag ajándékozott finom műérzetet tanításával és példájával. Elémutatnám még az emlegetett nemzetek lyricusai, románczistái, regényírói, historicusai, egyházi, törvényszéki és parlamentaris szónokai, és több ily rovatokba tartozó írói fényes sorát. De hiszen már az eddigiekkel is megbánhattam azokat, a kiket olvasóimnak óhajtók, avval, hogy oly ismeretes és elemi előzményekre oly bőven kiterjeszkedtem, mintha avatatlanoknak szölok vala. Legyen hát elég a mások gazdagságáról.

Most a mi szegénységünk rajza következnék. No, de ha iménti félelmem a bántalomtól inkább csak bók vala olvasóim irányában — mindig azokat értem, a kiket óhajtók — bezzeg most igazán borzadály futja el a hátamat, a midőn azok jutnak eszembe, a kik netalán kíváncsiságból: vajjon mit mond a vén dohogó, a minden lébe kanál Brassai, igénytelen soraimba kándálnak. Tudom én, mit tesz; mert napokig viseltem a daganatát az idegen méhes-kertbe menésnek rajzás idején. Rajtam történt az is, bizonyoságot tehet róla akkori uti társam, a kivel ketten állók ki a kalandot, hogy egy ritkán látogatott barlangba egy-egy szál gyertyával bemenvén, a nyugalomuk háborításán felzudult denevérek rémitő se reggel özönlének körül, lecsapdosák fejünkből uti sipkáinkat, kiverék szárnyukkal gyertyáink pislogó világát, és szerencsénkre, csak egy nyílása levén a kongó alvilágnak, Ariadné fonala nélkül is kivergödheténk belőle, ha tapogatódzva is, különben az „itt élned, halnod kell“ rettenetes alkalmazást nyert volna szegény fejünkre. Azonban, borzalom, nem borzalom, a mit elkezdtem, kimondom. Csak arra kérem önöket, ne lakoltassák e lapok szerény szerkesztőjét (ha csakugyan ki meri nyomtatni)

¹⁾ A jámbor Horatius azt véli vala, hogy ugyancsak szerényen nyilatkozik magáról imez önjellemzésben: *fun-gar vice cotis.* Pedig dehogy! Magasabb dicséretet Maecenastól sem várhatott volna. Ész — oda értve a lángészt is — csak ész köszörülhet, mint gyemántot saját pora. Virgiliusnak, Tassonak egy Homerus volt a „cos“-sa.

²⁾ Minő ritka szerencse, hogy egy nemzet legmagasabb költőjének a legkedvesebb criticus lón méltánylójává. Igen, a midőn Milton neve az Addison-ét juttatja

eszünkbe, a Homerusé mellé csak Zoilust bírja felkelteni eszmetársulatunk. Állítsunk még szembe egy más tény. Tasso versezete a nép legalsó rétegeig hatott, és rhapsodusai a velencei gondolatok valának; holott Homerus csak arra készülve készült szakemberek éneklették, és olvasása, élvezése mondhatni kirekesztő kiváltsága vala a művelt, a vagyonos osztálynak. Egy kis vonás a görög-pogány és az olasz-keresztény civilizatio közt huzandó párvonalhoz.

azért, a mi ha hiba, csak az én nyers szám hibája, és a melyért én magamra is veszem az egész felelőséget. Szegények vagyunk bizony mi! Büszke vagy szégyenlős szegények, rejtekben sanyargók vagy nyilván koldulók, az mindegy, de mindenesetre szegények. Mintául szolgálható eposzuk, a melyhez a critica is tanulni járjon — bocsástatok meg Zrinyink és Vörösmartynk árnyékai — nincsen. A tragoedia muzsája — itt már bocsánatot se kérek, — még egy költőnk bölcsőjére se mosolygott. Hogy egy Molière-re még ezután kell várunk, bizonyítja csak az is, hogy a „magas vigjáték“ álarczát eddig az akademiától oklevelezett Péter Pál egyedül viseli. Lyránk kétségen kívül a lehangosabb és legkecsesebb harmóniával zengedez, csak hogy ügyére reá illik, a mit Lessing pásztora mondott vala egykor a csalogánynak. Regény? Erről jobb hallgatni. Tisztelet, becsület, továbbá, történelmi nyomozóinknak. Mint tudósok, mély belátásu, magas értelmű írók előtt a földig, vagy ha lehet, mélyebben meghajlok; de egy Thucydides, Tacitus, Machiavelli, Thierry, Gibbon, Macaulay, Carlyle, Müller, Mommsen művészi koszorujára a ki számot tarthasson, annak csakugyan még ezentul kell eljöni. Szónoki tehetségeinket Európa votuma dicsőíti; de itt az a kérdés támad, vajon hány századrészt teszi csoda hatásának a viszonyok tulnyomó érdeke, az általános izgalom, lelkesültség, a szónok vonzó személyisége, a hangszervek — hogy ugy mondjam — zenei előnyei? Vajjon a körül-

mények változtával, a kedélyek csillapultával, a higgadt vizsgáló, csendes író asztala mellett, az olvasott beszédekben elégséges igazoló okait fogja-e lelteni ama votumnak? Hogy pedig e lehetséges, mutatják a régi és új kor, évszázakon át remekeknek ismert, szónoklati maradványai és mutatványai, a melyek megnevezés nélkül is eszébe juthatnak a jártas olvasónak.

Ime tehetségem szerint, és meg vagyok győződve, igazságosan kiállítam a pauper-tatis testimoniumot — ne vegyék rossz neven! Tudom én méltányolni teljes mértékben azt az aránylag magas fokot, a melyre annyi hátráltató, annyi ellenséges, annyi szomorú viszonyok daczára ki birtunk vergődni. Hiszem és vallom, hogy sok más, velünk hasonló hajóban, bár nem annyi vész közt evező nemzetiségekkel szemben, épen nincs okunk magunkat megszegyenleni, sőt némi büszkeséggel is tekinthetünk nemcsak sujtásos attilánkra, hanem sujtásos irodalmunkra is. A szegénységi vallomást is bizony nem piritó szándékból, hanem csak a józan ész parancsolta önvizsgálat ébresztése végett tevém. De hiába, a mi igaz, csak igaz; és ha nem tapogatjuk ottan-ottan a hol fáj, elfeledkezhetünk a baj orvoslásáról is, kivált most, a midőn annyi a fontos tárgy és tenni való, a mi figyelmünket igényli. Azonban jobb lesz minden apologizálásnál, ha megmondom, mi ok indított e kis szemle és tényállapítás megkísértésire.

BRASSAL.

(Folytatjuk.)

BELIRODALOM.

BULCSU KÁROLY KÖLTEMÉNYEI. 1850—1860. Kecskeméten, nyomtatott Szilády Károlynál. 1860.

A közelebb lefolyt tíz év, mely e verskötet homlokán áll, nemcsak politikai, hanem széptani, költészeti szempontból is bő anyagot nyújtana elemelkedésre. Költői irodalmunk e szomorú tíz év alatt bizonyos egyformaságot tüntet fel, mely sokban hasonlít az e korban élvezett politikai *egyenlőséghez*. A szellemek egyéni szabadsága nem kevésbé látszott nyüggözve a képzelet országában,

mint a polgáré a gonoszírú paragraphok hálói között. Nem azt a nyomást értem itten, mely a közélet mostoha viszonyaiból természetesen irodalmunkra is nehézkedett; ámbar ennek, mint fő tényezőnek, nagy horderejét elismerem. Hogyne? mikor a gondolatot már szülemzése percében meg kelle nyésni, megfosztani legnemesb tenyészmagvától, mielőtt szóvá mert volna alakulni. Azonban e szellemi embryo-vesztés, e bár oly kínos műtétel hatása még magában nem lett volna oly enyészetes. A tiltott fa gyümölcsén kívül sok virág és gyümölcs kinálkozott még a leszakasztás-

rá; s miután a szellemet a legügyesb kaloda-rendszer sem képes dugházban tartani, hanem úgy jár vele, mint gyermek az eltaposni akart napsugárral, hogy midőn talpa alatt hiszi, már ismét feljül ragyog, — volt alkalom egyet-mást, habár leplezetten, kimondani; sőt e lepel némileg szebbé tette a gondolatot, — s az előbb rikitó hang a billentyűkre alkalmazott hangfógó által, ha vesztett is erőben, bájban még nyert. Isten óvjon, hogy ez átkos időszak szószólója legyek: de az tény, elvitatni nem lehet, hogy a költészet sohasem hatott nálunk kevesebb hűhóval, és így annyira saját nem-eszközeivel, mint ép e szomorú napok kezdetén. Elég volna csak néhány költeményre hivatkoznom, mely, mint titkos fájdalom, sajgott keresztül az ország egyik szélétől a másikig; noha a hatás eszközei nem valának a költészet határain kívülről szedve. A „babyloni vizek“ elegiája volt ez: misem lehete jogosabb a költészetben. Nem e kényszerített öngyilkosságot értem tehát, nem is ama nagyobb, veszélyesebb jelenséget, mely az idegen erőszak nyomása eredményeül már-már elkezde mutatkozni. Azt tapasztalók ugyanis, hogy a haza fogalma, életben úgy, mint irodalomban egész ivadéknál egy határozatlan ködképpé foly szét; hogy nem tárgyi a korlát, hanem alanyi, nem külső, de benső a szellemeken. Előbb mély hallgatás bizonyos rétegekben, majd egyes hangok bátorodnak fel, de mennyire különbözők ama régibb hazafias költészet — először hév epedésű, majd szilaján felviharzó, végre fájdalomba enyésző hangjaitól. Üres, léha, frivol pengetése a haza nevének, olcsó kérdés a hon s történeti nagyjai dicsőségével kezde lábrakapni, melyben az eszmét legtöbbször a nyomda ritkított betűi képviselik. Jellemző erre, mit nem rég olvasánk egy versben. „Veszve minden, még a szabadság is“ mond a költő, de legott vigasztalja magát: „csak a haza éljen!“ Imhol a tiz év növedéke, ki a haza életét külön tudja választani a szabadságtól és mindentől a minek elvesztését siratja. Csupán megjelölém ez állapotot, a nélkül, hogy vádat emelnék az illetőkre, kik nem okai, s kárhozzatnék egyebet a lélekölő rendszer nyomásán kívül. Adja isten, hogy a kezdődni látszó politikai élet mihamar végét vesse ez állapotnak is.

De nem czélom ezúttal, mondám főnebb, a költő-egyéni szabad mozgás, fejlődés azon gátjairól beszélni, melyek a közéletből, vagyis inkább annak hiányából származnak. Ugy látszik, e szabad mozgást, ez egyéni fejlődést költőinknél, jobban korlátozó az egyéni *génusz* hatalma, mint közállapotunk nyügei; s hogy a főnebb jelölt egyformaságot épen az idézte elő. Mindenki tudja, Petőfi befolyását értem. Szándékos utánzásról nem szólok, noha bizony van elég; egyes helyek reminiscenciáit sem bolygatom, bár kevesen maradnánk azoktól szüzen. De értem a lángelme azon erejét, hogy költészetünket hosszú időre egy bizonyos irányba terelte, hogy megszabta mintegy a költői

észjárás, a kifejezés utját-módját, s a varázskörből, melynek határait ő vonta meg, a legjobb sem igen tud menekülni. Ő lyrában volt nagy: egész nemzedék nem látta üdvet a lyrán kívül; őenemben is bizonyos fajok, módok iránt vala előszeretettel: százak tanusíták ugyanazon hajlamot; őt némely tárgy kiválóbban ihlé: egész csapat az ő tárgyaiba lón szerelmes; neki voltak sajátosságai: csodálatos! majd minden költő ez egyéni sajátosságokkal kezde születni. A hegylakó nem győz vala betelni a pusztá dicséretével, pedig nála a csikós *csorda* öre lón; másik *tul* a délibábon szikrázni látta a betyár lova patkóját; mindenkinek volt egy jó öreg *apja, anyja*, hogy az elsőt némi lenéző humorral, az utóbbit érzelmesen megverselje; „Ambrus gazda“ „Pató Pál“-féle genre-ket észlele minden költő; a cigány-tanyák iránt is nagy figyelem gerjedt; ez egy-, az másfajta költeményeit P.-nek mondatott megtalálni, s ujabban a „kisöcsesség“ lón felfedezve szépitő kifejezésül. Mindez nem utánzás: ki mondaná annak! Például, ha P. atyja, kit megénekel, mézárós, vagy csaplár: a Kis Pálé, Varga Mihályé már szabó, vagy kefekötő: hát nem különbség ez? — Ne ámitsuk magunkat. Mondjuk ki tisztán, hogy Petőfi befolyása — mint minden nagy sükerrel nyilatkozó géniuszé — gátolta és gátolja nálunk még most is a költők egyéni fejlődését; így vagy amúgy, de még folyvást az ő képe és hasonlatosságára teremtetünk. Hogy nem mindenki egészen olyan mint ő, annak első és legnagyobb oka, mert nem képes olyan lenni; másik, hogy a jóra való tehetség minden áron akarna menekülni az ő befolyása alól, s ez bizonyos pontig sikerülvén, némi különbségeket hoz be. De sok törekvés, sok tanulmánya a kül- s belföld remekíróinak kell még ahhoz, hogy az egyéni fejlődés szabadságát e szellem magába-szívó (absorbeáló) hatalma ellen biztosítsuk. Pedig ezt tennünk kell, mert az ő útján csak mögötte kullogó, messzemaradt pályafutók dicsősége vár.

Fogja kérdeni az olvasó: miért mindezt épen Bulcsú költeményei alkalmával mondanom el. Tehát először, mert általában szükségesnek láttam elmondani; azután, mert e verskötet jellemzésére nem választhatok helyesebb induló pontot, mint ha mindenek előtt a czimlapján jelölt tiz év költészetéhez való viszonyában tárgyalom. Szerzőnk ugyanis, némely nyilatkozataiból s egész működéséből ítélve, mind elméletileg, mind a mennyiben rajta áll, gyakorlatilag azon van, hogy ellenzékelt, ne mondjam visszahatást képezzen ez időszak tulnyomó iránya ellen. Nyíltan kijelenti panaszát ennek képviselőire:

Nem a költészetet
Hozzák az életbe,
De a *pór-életet*
A szép költészetbe. (65 l.)

s több helyen is találni hasonló, noha rejtettebb, vonatkozásokat nála. Ő az alföld síkját magasztaló költeményekre ellendarabot ír („Pusztán“

20 l.); ő, ha olykor a népieshez lebecsátkozik is, ott sem tagadja meg föllengősb igényeit. „Szeletvág a karton kabát“ riadja „Csárdás“ című költeményében (67 l.) a széleskedvű vigadó: s e jellemző „karton kabát“ az, ninek szárnya lebbenését szerző majd minden népies tárgyú költeményén érezzük. Nem a nép fia szól azokban, hanem Bulcsu bevallott elvei szerint, a mivelt költő. Olvassuk a „Hajnali szél . . .“ kezdetű, kétségkívül népinek szánt, dalt (mert hisz' benne a legény: „furyával őrzi kedvese álmaid): azon régiebb iskola hamis hangját fogjuk benne találni, mely a nép „magához emelésének“ örve alatt feláldozta épen azt, a mi leglényegesebb a népdalban: a jellemzőt. A „Czigány gyermek bölcsőjénél“ (245 l.) hol maga a czigányanya viszi a szót, efféle helyek fordulnak elő:

Leled most hallgatja
Szeráfok énekét, —
S kezded betanulni
Az édesbús magyar zenét.

s hol nem ugyan népi, de naiv hangot várnánk, a „Gyermekek imáját“ így kezdi (256 l.):

Isten! a ki ur vagy szív és szellem felett,
Ki előtt eltörpül lángész és képzelet;
A nap szemednek csak parányi szikrája;
Becsés nálad mégis egy gyermek imája . . .

Mindezek és hasonlóak a törekvést mutatják szerzőben, alacsony tárgyakat a költészet által megnevesíteni, csakhogy annak nem ez a módja. Eltörölni a jellemzetest, tárgy és előadás közt dissonantiát csinálni: ez nem fölemelése a tárgynak, hanem sárba ejtése. Maga szerzőnk csinos ellenpéldával bizonyítja állításomat. Nem tudom, mit tart „Fonogat a kis lyány“ kezdetű költeményére (46 l.): ez a legkedvesebb, legépebb kis valami, mondhatnám egész kötetében. Pedig lám itt semmi sincs abból az emelni, fellengőssé tenni akaró hangból; a tárgy egyszerűségének megfelelő előadás friss naivsága s a nyelv egyszerűsége.

Nem helyeslem tehát, a mint B. többnyire bánik a népiessel; de e bánás maga jellemzi őt, ez is mutatja irányát költészetének: mely föllengésre hajlandó még ott is, hol az alany (sujet) más nemét kívánna az előadásnak. Egyébiránt e fajta költemény kevés van nála: ő csaknem folyvást a magasabb régiókba tör; s azok után, miket a bevezetésben mondtam, e törekvést, nemhogy kárhoztatni kellene, sőt egyenesen dicsérni való. Ki fogná roszallani, hogy nem a szokott ösvényen jár, mely bizony mainap „országutnak“ is nevezhető; hogy részint komoly föllengésben, részint föllengő tanirányban keresi megoldandó feladatát a költészetnek; hogy képdús, emelkedett előadásra törekszik s némi lenézéssel fordul el oly tárgyaktól, oly nyelvtől, melyek szerinte nem valók költészetbe. Mi csak örülni tudnánk ez elütő hangnak, mi oly sok Petőfi után elvégre szivesen üdvözlénék egy Byront (nem gunyból említjük e

nevet) ha még oly szerény kiadásban is, csak hatna, győzne meg bennünket *igazsága* költészetének. De a tiz év jelen ajándoka nem tett vizsgálóra ily hatást. Bulcsú — a mint e gyűjtemény után benyomáskép marad lelkünkben — sajátos véleményt táplálhat a költészetéről. Nem akarjuk őt „Ferenczy Teréz koporsójánál“ mondott szavaiból itélni meg, hol így szól:

Szent örültség a költészet maga, —
Levegője vad világfájdalom, —
Kialszik itt a gyönyör csillaga,
S meghal a lélek mindenik dalon (49 l.)

ez lehet tárgyas, a szerencsétlen költőleány életviszonyából összetett rajz, vagy szintén a tárgy szemléletéből fakadó alanyi feljajdulás, melyet igaztalanság volna a költő határozott, állandó nézetének s nem pillanatnyi érzellem kitörésnek venni. De ezenkívül is akármennyi hely bizonyítja, sőt szerzőnek, mondhatni, egész iránya odamutat, hogy ő e szóban: költészet — olyforma értelmet keres, miszerint a költőnek teljesen ki kell rugnia láb alól e földi világot, s röpülni a határozatlanba, a nemlétezőbe, s ott alkotni képzeletének soha szem-nem-látta föllegvárát. Ugy látszik, előtte nem az a költészet: az emberi szív rejtélyeit akár alanyilag (lyrában) akár tárgyilag (epikai költeményiben) minél igazabb kifejezés által feltüntetni; hanem, a reáltól borzadtában, minden konkrét valóságból sietni oda „hol nincs szív és érzemény.“ Például hozhatom költői beszélyeit általában, melyek közt egy sincs, homg emberi viszonyokon fordulna le. „Csak dalleánya“ ez ábrándkép, mely úgy nem hasonlít a történeti Erzsébethhez, mint semmi élő lényhez, — „A boldog,“ mely allegoriás ábrázolat, — „Napkelet hőse,“ mely bár nincs emelkedés nélkül, ismét allegorikai phantasmákkal szövi egybe Attila historiai alakját; a négy énekes „Keme Tuba,“ hol azt várjuk, hogy a pogány apa, s keresztyén ifjat szerető leány összeütközéséből fog a szerelem tragicuma kifejlenni, de a történet végre is holdkóros álommá ködlik el; a „Britt bujdosók“ tisztán történeti beszély volna, de megint ábrándos, tündérszerű, vagy jelképző catastropha zárja be; végre a „Viadár“ című — magyar tündérrege szerzőkint — de valósággal a természeti erők allegorikai személyítése: — mindez, mondom, igazolja főnebbi megjegyzésemet, hogy B. bizonyos tulvilági, érzékföltött dolgok teremtésében helyezi a költészetet. Igaza van-e? Az ő és ujkor összes remekiróinak tanúsága azt bizonyítja, hogy nincs; hogy a költészet minden korban s népnél nem azáltal nyerte hatását, hogy kitörekedett volna az emberiből a semmibe, sőt inkább, megfordítva, hogy a képzelem szülöttjeit is minél emberibb vonásokkal bírta felruházni. De nem úgy, mint e beszélyekben, hol a personificált fogalom, vagy természeti tárgy minden nyomon érzeteti velünk, hogy ő, noha szól, jár, gyűlöl, szeret stb. mégsem egyéb, mint elfoszló allegorikai váz.

(Folytatjuk.)

K Ü L I R O D A L O M.

A MESE TÖRTÉNETE.

(Vége.)

A mese Európában a középkorban érte jelentőségének tetőpontját.

Említettük már, miszerint az ősi teuton irodalomban nem találjuk nyomát a mesének; de a középkori Európa átvette a régi meséket, és pedig két különböző úton, mely körülmény egyszerűsége miatt volt azok lényeges módosításának.

Az utolsó út végpontja Róma. Aesopus meséi tudniillik a római császárság alatt több ízben s különböző formákban fordítottak. Az ötödik században egy *Avianus* vagy *Avienus* nevű latin író fordított egy aesopi gyűjteményt alagyas versekben, s ezt akkoron jobban kedvelték mint Phaedrus jambusait. Még későbbben egy más író Phaedrus legnagyobb részét barbar latin prózára fordította és Romulus neve alatt adta át a világnak gyűjteményét.

Ezen időtől fogva Phaedrus maga majd feledésbe ment, és Avienus meg Romulus a leginkább ismert latin mesegyűjtemények maradtak a középkorban, melyek egyszerűsége miatt számos más meseíróknak szolgáltak forrásul.

Már igen korán lefordították francia versekre, *Ysopets* és *Avionets*, (Aesopus és Avianus kicsinyítői) címek alatt. A tizenharmadik század első felében pedig egy *Mari* nevű anglo-norman költő fordította Angolországban Romulus meséit anglo-norman versekre, és ez a legnépszerűbb gyűjteménynek lett a középkori román nyelvjáráásokban.

Az anglo-norman író az állította eredeti gyűjteményéről, melyet fordított, hogy azt Romulus császár meghagyásából *Ysopes* (Aesopus) szójával (!) fordította görögből latinra.

Ez az út Róma felől, most forduljunk ismét kelet felé: ez a második.

A legrégebbi mesegyűjtemény, mely Indiából hozzánk jutott, a *Pantcha-tantra* (öt szakasz) című, sanscrit nyelven, s bár eredete idejét egész bizonyossággal nem tudjuk, azt közönségesen az ötödik századba K. u. teszik. E gyűjtemény kétségtelenül többnyire oly mesékből áll, melyeket Indiában már régóta ismertek.

A hatodik század elején, *Nushirvan* perzsa császár, ki e könyv hírére hallotta, egyik tudósát Indiába küldte, hogy egy példányt szerezzen számára, s általa lefordíttatá azt saját népének a *pehlvi* vagy *óperzsa* nyelvre.

E nyelven a „*Kalila és Dimna könyve*“ cím alatt jelent az meg, s szerzőjének *Bidpai* nevű

bölcs tartatik, mely nevet az arab betűk eltévesztése által, *Pilpay*-ra változtattak.

Bidpai-n kívül még *Lockman* is híres arab meseíró, kit az arabok *Jóbtól* származtatnak.

Persianak meghódítása után az arabok által, a nyolczadik században, *Bidpai* munkája, eredeti czime megtartása mellett, lefordított arab nyelvre, s ez időtől fogva népszerű könyv maradt mai napiglan.

Ezen keleti mesegyűjtemények ismerete ismét két különböző úton jutott Európába; az első az arabok által Spanyolországba, mely a középkorban az arab tudományosság és költészet központja volt; a másikon pedig Syria felől a kereszties vitézek által, kik egész Európát megismertették az arab költészettel.

Spanyolországban többnyire a keresztien hitre tért tudós zsidók fordították a keleti meséket; ilyen volt a tizenharmadik században a híres *Capuai János*, az említett „*Kalila és Dimna* könyvének“ fordítója; a tizenkettedik században egy más áttért spanyol zsidó, ki a keresztiesben *Alfonsi Péter* nevet vőn fel, s ki szintén fordított egy becses keleti beszégyűjteményt, mely „*Disciplina Clericalis*“ cím alatt jelent meg, s melyben sok mese is van.

Ezen keleti mesék nagy hatást gyakoroltak a középkori európai meseírókra; képessé tévők őket nemcsak arra, hogy a latin és görög meséket nagyrészt átdolgozzák, de számos eredeti mese költésére is buzdították.

És e különböző elemek egybe olvadása nekünk egy új iskolát alkotott a mesére nézve.

A középkori mesében az állatok nem voltak többé gépies szereplők, melyek minden egyes mesében bizonyos egyéni s önkényesen rájuk ruházott szerepet játszanak el, hanem a szerepek állandókká és az állatok tulajdonaival egyezőkké, vagy más szóval *jellemzetesekké* lesznek, s mint olyanok a hűbéri rendszer egyes ember-osztályainak legáltalább képviselői.

Igy lett az oroszán a feudalis *király*; a farkas a durva és zsaroló *báró*; a róka a ravasz *ármánykodó*, ki furfangossága által többnyire rászedi mind a kettőt, s így tovább más jellemek is.

Ez irány befolyása alatt még állandó neveket is kaptak, melyek gyakran igen jellemzők és szerepeiknek tökéletesen megfelelők: így nevezték el a farkast *Monsieur Isengrim*-nek; a medvét *Don Berenger*-nek; a rókát *Master Renard* nak; a macskát *Madame Tibert*-nek; stb.

Ez nagy és fontos haladás volt, mely egyet s bizonyos közös czélt szült a meseköltészetben, a mi nem volt más, mint a középkori

világi és egyházi főuraknak, a mese leple alatt a legőszintébb s sokszor eléggé kemény igazságokat büntetlenül elmondhatni.

Ez iránynak köszönheti a középkori irodalom legbecsesb műveinek egyikét: „a róka-mondát”, mely a középkor társadalmi, állami s egyházi életének leghűbb tükré.

E híres mű az újabb korban sok s hosszú viták tárgya volt.

Néhány irodalom-történész egy összefüggő, nagyszerű állat-eposznak tartotta, mások meg csak egy mese-füzérnek, mely az egyes események- és alkalmakhoz képest a korszellem visszatükröztetésére különféle időben készült.

Nem czélunk e kérdést e helyen ismét fejtegetni; de alapos okoknál fogva, az angol szemlé-iróval, mi is az utolsó nézetet pártoljuk.

Egy érdekes kis episod is belőle igazolja azt. Ismeretes dolog, hogy a középkorban hirtelen egy csodálatos kutatási és vitatási szellem (dialectica) támadt. A legkülönösebb kérdések, mikre a tizenkilencedik század művelt embere szánólag mosolyog, tétettek föl, és gyakran a leghíresebb tudósok által rendkívüli tudományossággal vitatattak legkisebb részletig.

Ezen kérdések egyike a mesék körébe vág, s ebből áll: miért bírnak a mesebeli állatok valóban is többnyire azon jellemvonásokkal, melyek nekik különböző meseszerepeikben tulajdonítottak?

Ezen kérdésre a róka-monda a tizenharmadik század eszmejárásához képest eléggé jellemzően így felel: midőn Ádám és Éva kiűzettek a paradicsomból, az isten szánalomból adott Ádámnak egy varázs-vesszőt, azt mondván neki, hogy bármikor szüksége lesz valamire, csak a tengerpart-hoz menjen e vesszővel, üssön avval a vízre s teljesítettni fog kívánsága.

Az első emberpár legott megpróbálta a vessző bűverejét, s egy bárány jött ki a vízből.

Ime, egy szép bárány, mondá Ádám Évához, viseld gondját ez állatnak, mert ez ad majd tejet és sajtot nekünk (a középkorban a juhtej nagyobb használatban volt, mint most).

Éva, a helyett, hogy ezen adományért hálás lett volna, irigykedett Ádámról a vessző bírása miatt, s egykor midőn férje alutt, elvette tőle s a tengerparthoz menvén, megütötte vele a vizet, azon reményben, hogy az ő báránya még szebb lesz, mint az Ádámé.

De Éva asszony nagyon csalódott. A reménylett bárány helyett vad farkas szökdelt ki a hullámok közül, mely a bárányt megragadván, elvitte a közel erdőbe. Az Éva hangos sikoltására felébredő Ádám kiragadá neje kezéből a vesszőt, s ismét megüté azzal a vizet, a mire egy nagy kutya tünt föl, mely a farkas után iramodott s kiszabadítá a bárányt körmeiből.

Éva, első kudarczával meg nemelégedve, még egy kísérletet tőn, melyre róka jelent meg; és a későbbi tapasztalás azt mutatta, hogy Ádám va-

rászütéseinek a könnyen szelidíthető, hasznos házi-állatok, Éváéinak pedig a ragadozó vad-állatok köszönik létüket.

A mese több oknál fogva nagy fontosságra vergődött a középkorban; ezek közül elég lesz e helyen csak azon egyet említenünk, miszerint az majdnem egészen a papok birtokába jutott, kiknek szónoklati modorában, egész forradalmat szült, kivált a népszerűséget hajhászó, vándorló barátoknál.

Az egyházi beszéd akkor a legtöbb esetben nem volt egyéb egy mese-füzérnél, melyből a szónokló tanulságait gyakran a meglepőbb s legváratlanabb módon következtette.

Sőt a tanulság nagyobb fontosságának tekintetett, mint maga a mese.

E körülmény végtelenül szaporította a mesék számát, mik már nem voltak többé, mint például a görögöknél, általános irányuak, hanem a köz- s magánélet legrészletesebb eseteinek a legélesebb satyricus színezettel festett képei.

A mily arányban szaporodott azonban a mesék száma, belbecsükre nézve oly arányban vesztettek.

Efféle meseköltő volt Angliában a híres *Civingtoni Odo*, ki állítólag a tizenkettedik század vége felé élt.

Meséiben különös neme a naivságnak van, mely az inventió szegénysége daczára is mulattatja az olvasót, s tisztelet-gerjesztő nyílt, bátor jellem, melynél fogva a társadalom egyik osztályát sem kiméli éles satyráival.

Ime néhány példa.

„Egykoron, úgy mond, a holló elvitte a galamb fiát. A galamb odarepült a holló fészkéhez, könyörgött annak, hogy adja vissza gyermekét.

Könyörgésére a holló kérdé a galambtól: tud-e énekelni?

A galamb felele, hogy ő bizony nagyon keveset tud.

Mire a holló fölszólítá, mutassa hát, megnyit tud!

A galamb igyekezett oly jól énekelni, a mint csak birt, de a holló azt követelte, hogy énekeljen szebben, különben nem adja vissza fiát, s midőn a galamb erősíté, hogy szebben nem tud énekelni, a holló megette a galamb fiát.“

„Ekkép, példázgat Odo mester, — viszi el a gazdag ember, vagy bíró, a szegény ember jószágát, s kohol valami követelést irányában. A szegény zsarolt tehetsége szerint kárpótlást ajánl, de a zsaroló azt kérdezi: hej, nem tudsz-e szebben énekelni? mert különben nem adom vissza jószágodat.

És ha a szegény ember azt feleli: „én szegény s tehetlen vagyok, nem énekelhetek jobban, nem adhatok többet,“ akkor szépen elveszti jószágát!“

Odo barát saját pályatársai, a papok iránt sem

volt kiméletesebb; mit a következő példa eléggé bizonyít.

Egy fekete bogár berepülvén hazáját, utazása alatt a legszebben viruló gyümölcsfákon, illatozó rózsabokrokra és más diszes virágokra pihent meg, míg végre fáradtan egy trágyadombra ereszkedett le, hol neje is várta, ki megkérde tőle, hol volt ennyi ideig?

„Ho, én bejártam az egész országot, láttam viritó mondola-fákat, rózsát, liliomot és sok más virágot, de sohasem éreztem magamat oly jól, mint itt, ez a legkellemes hely a világon.“

Ezen bogárhoz hasonló, mondja Odo barát tanulságában, a papok és barátok, kik elolvasták a szentatyák életeit, s jártak a liliomok hitvölgyén, a vértanúk rózsabokrain, a gyóntatók ibolyavirányain s mégsem találnak kellemesebb helyeket a bordély-házak s korcsmáknál, a dőzsölők társaságánál, mik oly bűzösek mint a tárgyadomb és a bünösök gyűlhelye.

Más mesékben korbácsolja a bátor barát a lovagok zsarolásait, sőt gyávaságukat is oly korban, midőn a világhírű orozzlánszívű Richárd ült a brit trónon. Hasonló tartalmu s szellemű meséket irt egy másik híres angol barát Kenti Odo, II. Henrik király idejében.

De a mily nagy feltaláló erővel és eredetiséggel tűntek ki a középkori mesék kezdetben, míg hivatott és tehetséges költők voltak azok mivelői:

ép annyira elkorcsosodtak már a reformatió ideje felé; sőt még eredeti formájukból is kivetkőztettek; ilyen korcsfaj például a francia *fabliaux* és *contes* nevű irodalmi termékek, mik nagyrészt közönséges népmesék és mondák.

A reformatióval együtt feltűnt új korszaka az irodalomnak, a classicitásé, a meseköltészet újjászületésére is döntő volt.

Ujra nyomták Aesopusnak rég elfeledett eredeti meséit, s ezek formatisztaságuk és egyszerűségük által nemsokára kizárólagos mintákkul szolgáltak a költőknek és feledésbe ejtették korcs és szellemtelen elődeiket. S ezen új termékek által a mese örök helyet biztosított magának az általános európai irodalomban, s oly írókkal dicsekedhetik, minők: Lafontaine, Gay, Lessing és nálunk Fáy András.

Azon magas polezről, melyre a fényes költők emelték, visszapillantunk még egyszer a mese történetére, a mint India forró égálja alatt születvén, elszármazott ismeretlen utakon a görög irodalom klasszikai kertjébe; majd a középkori irodalom-termékek legnépszerűbbje volt több századon át; végre fényesebb helyre vergődött, mint az ősi Indiában vagy a classicus Görögországban, s méltán mondhatjuk, hogy az igénytelen mese története érdekes részét képezi az általános irodalom-történetnek!

DALLOS GYULA.

T Á R C Z A.

ROMÁNCZ.

Megtért a lovag honába
Messze földről, véres harcából,
Sebeket hozott magával,
Semmit sem hozott a sarcból.

Félve lépett udvarába —
Régi szolga jött elébe;
„Szólj öreg! vagy jobb ne szólj — tán
Itt sem lesz a harcznak vége?“

És a szolga szólt remegve:
„Itt sem lesz a harcznak vége,
Sötét sírboltban találsz,
A kiért szerelmed ége!“

„Oh uram! mosolygva halt meg,
Neved volt ajkán az élet;
Kért, kövesd — ha nem feledted —?!
Boldog ő lehet csak véled!“

„Menj öreg, a kripta kulcsát
Hozd hamar, és hozz világot;
Ez kicsőrbult, — hozz a várból
Kardot, a kertből virágot.“

Elment és jött. Bényitottak
A sírboltba mind a ketten,
„Jó öreg, menj, — menj imádkozz!
A kápolnában helyettem!“

S midőn ott maradt magában
Hol a nő feküdt temetve,
Halva ugy, mint életében
Egyedül, és hűn szeretve:

Megrendült a szív keblében,
Urat vesztett gondolatja.
„Itt vagyok, ébredj szerelmem!
Ébredj életem halottja!“

Szórt rá könnyeket s virágot,
Nézte némán, hosszan, mélyen :
„Ne félj lelkem, férjed itt van!
Együtt fogsz alunni vélem!”

Az égő fáklját kioltá,
Kardhegyét szivére tette,
Egy percz még — s a zord halálnak
Kénye uralgott felette.

S a hű szolga, mintha sejtne
Véres tettét a lovagnak,
Egy imával többet mondott
Az élőért a halottnak.

S mert az elhagyott toronyban
Ismert madár adott hangot,
Búsán távozott meghúzni
Ő is — a halál-harangot.

LAUKA GUSZTÁV.

VITAM ET SANGVINEM.

Történeti beszély.

Midőn III-ik Károly a *pragmatica sanctiot* sürgeté, Jenő szávojai herczeg következőleg irt neki : Uram! kétszázezer szurony nagyobb kezesség, mint az összes Európa uralkodóinak egy milliószor letett esküje.

Hogy mennyire igaza volt a zentai hősnék, megmutatta a következés. Károly, hogy a *pragmatica sanctiot*, s ezáltal leányának, Mária Teréziának, trónrajutását biztosítsa, feláldozá birodalmának egy harmadát : ennek daczára, ha népei letett esküjökhez oly hívek lettek volna, mint uralkodótársai, — Mária Terézia sorsáról egészen sötét betűket jegyzett volna fel a történet muzsája.

Alig hunyá be szemeit a császár, midőn az osztálypert egyszerre több oldalról megkezdék.

Legelső esküszegők voltak a barátságos söt rokon szomszédok : Károly Albert bajor választó; tulajdonképen a magát élveknék átengedett fejedelem mindenható minisztere La Perouse; II. Fridrik, a lángesze, mint különczségeiről egyaránt ismeretes porosz király, ki atyjától teli pénztárt és kész hadserget örökölvén, csak alkalomra várt, hogy nagy szellemének tágasabb szinpadot találhasson.

A távoliak sem hagytak magokon tul tenni. Farnese Erzsébet fiai számára az olasz részeket követelél s örömmel járult a nimfenburgi szövetséghez, melyet az okos II. Fridrik Mária Terézia ellen szerzett.

De az ellenszenv és ármányok gyúpontja Párizs volt. A minden férfiaságot, sőt emberiséget levetkezett XV. Lajos maga ugyan a kedvese számára főzendő étkekkel volt el-

foglalva : de elmés szeretője, Mailly de Belle Isle, s ezzel az erkölcsiség legalsóbb fokán álló francia udvar, igen jól érezte, hogy ha magát a nép közvéleményétől megmenteni akarja, nagyon is szükséges annak figyelmét küldölgökre vonni s a belső fekélyeket kivülről hozott babérokkel fedezni el. Az egykor hatalmas miniszter, de most 88 éves tehetlen agg, Fleury bibornok, előterjesztései haszontalanok voltak, — a háboru kimondatott.

Ennyi oldalról megtámadtatván, nem csoda, hogy a kétségbeesett királyné egy levelében aggodalmát fejezé ki, ha talál-e széles birodalmában egyetlen nyugalmas helyet, hol születendő gyermekének életet adjon.

De alattvalói megtarták az esküszót s ez trónját megmenté.

Az 1741-ik év 11-ik szeptemberében, a magyar nemzettel ellenszenvező miniszterei ellentanácsa daczára, megjelent a szép és fiatal királyné a magyar országgyűlésen.

Azon nemzet előtt, mely az Istenanyát választá védszentjéül, semmi sem lehetett annyira hatásos, mint épen egy ily oltárképszerű jelenetet látni trónusán : királynéját, kövekkel és gyöngyökkel kirakott gazdag magyar öltözettel gyönyörű termetén, s fiát a hathónapos II. Józsefet annak karjain.

Az ország kancellára, gróf Batthyányi Lajos, tartott hozzá üdvözlő beszédet, mire a királyné felemelkedett s a magyar törvényhozásnak ekkor oly kedves és szokott nyelvén, latinul így szólott :

— „Azon szorongatott helyzet, melyben igazságos ügyem létezik, nem engedi meg, hogy azon veszélyt, mely a magyar birodalmat minden oldalról fenyegeti. előletek továbbra is eltitkoljam. A korona és országbiztonságáról, saját és gyermekem jövőjéről van szó. Mindenektől elhagyatva, rokonaim és hűtlen szövetségeseimtől megtámadva, nem maradt más választásom, mint hűségtek-, győzelemről híres fegyvereitek- és világsodálta hadi vitézségtek szárnyai alá menekülnöm. A ti védelmetek alá helyezem magamat és gyermekemet. A ti szeretettek- és hűségtekre alapítom végső reményemet, biztosan számítva arra, hogy ezen szomorú és haladékos nem tűrő helyzetemben tölem hatályos tanácsokat és erőteljes segélyteket meg nem vonjátok.“

Mint egyetlen villám fénye és robbanása, hagyá el hüvelyét 500 magyar kardja; a lelkesedett arcokon könnyük gördültek alá s az ajkakon egyetlen kiáltás hangzott:

„*Vitam et sanguinem!* Életünket és vérünket!“

S midőn gróf Batthyányi Lajos, Magyarország korlátnok, egy lovagias nemzet szivdobbanását jól ismerve, első tette kardját a trón lépcsőjéhez: *egy nemzet kardja* volt ez, melyet a gyenge nő és mindenkitől elhagyott királyné védelme vonatott ki, s melynek a védelmi munka befejeztéig nem volt szabad hüvelyét látnia!

I.

E beszély folytában elégszer lesz alkalma a nyájas olvasónak meggyőződnie arról, hogy e néhány vonással körvonalozott fényes történeti képet nem bársony foltként bigyesztém ide.

Azon férfiú, kinek sorsáról e rövid beszély néhány történeti adatot közöl s kinek valódi nevét még ma is virágzó családja iránti kegyelemből nem teszem ki — szereplését épen e fényes napon kezdé; polgári léte e rivalgó „éljenek,“ ezen örömkönyük és e szent fogadás hatása alatt vált köznapiból közrehatóvá; s e nap tevé, hogy a köznemeséből fényes név lett, melyet ettől kezdve hazafias áldozatokkal és szenvedésekkel együtt emleget a haza.

Mátray Sándor, kitünve észszel és kar-

ral megyéje középsorsu nemesei közül, mint közbizalommal elválasztott követ vett részt az emlékezetes országgyűlésen.

Igen ifjan kerülve ki a sárospataki iskola falai közül, atyjaa híres Szávojai Jenő herceg kezei alá küldé, részt venni azon dicső csatákban, melyek az ország alsó részét a török járom alól felmenték.

Szávojai Jenő volt eddig az egyetlen osztrák hadvezér, ki a magyar harciasságot fel tudta használni; ki tudott a magyar katonai nyelvén beszélni; e kemény s mégis buzdító, lelkesítő nyelven, mely a katonát a parancsszóval sem alázza meg, sőt büszkévé teszi arra, hogy vezérének engedelmeskednie kell. A huszár dicsőségének ő volt második napja.

Mátray Pálffy hadosztályába jutott, s vitézsége és készsége által annyira kivivta az öreg tábornok kegyét, hogy ez a passzarovici béke megkötésekor sajátkezűleg írott levél által ajánlá az ifjút megyéjének.

Pár könnyű sebbel a dicsően kivivott harcok babérai mellett, ezredes kapitányi ranggal tért haza, s midőn így mindenektől bálványozva megyéje közgyűlésén megjelent, a közvélemény osztatlanul feléje fordult, keresve sem találván a nemzeti akaratnak méltóbb képviselőjét, mint a ki hazája iránti hűségét már kiontott vérével is megpecsételé, s ki szónoki tehetség, józan felfogás és a hazai történet és törvények tudására nézve is első volt az elsők között.

Mátray nem áhitotta e kitüntetést. A 28 éves ifju szívébe, az erős honszerelem lángja s a harci dicsőség fénysugárai mellett, besütött már az első szerelem ábrándos holdvilága is; a nemes irányu sziv elérte azon nyugpontot, melyre a serdülő korától mind nagyobb-nagyobb tért kereső kebel végre mint gyúpontra visszatér, mint pacsirta, mely a lég legmagasb régióinak beszárnyalása után villám sebesen lecsapva, a fészket védő bokrocska békés árnyékában lapul meg.

Melyik férfi nem ment át e nagy érzelm-változáson? — Melyik nem látott maga előtt, a mint az iskolák porát lerázta, végtelen távolig futó tért, melynek befutására magát ereje érzetében hivatottnak látja; egy roppant szinpadot, vagy küzdohomo-

kot, melyen magának a közönség tapsai között nevezetes szerepet szánt?

A pályafutást megkezdi, s ime, minden hátrahagyott jel csak újabb ösztönt ad, nagyobb erőt kölcsönöz; az ugrógátak, a veszéyek és akadályok csak öregbitik a tettvágyat: míg egyszerre, mondhatni minden külső befolyás nélkül, homályosulni kezdenek a végcél táblái; a kebelben lassankint erős honvágy kél, s a tétovázó, talán megállott, vagy épen visszatérő pályázó utána rohanó pályatársát már szánó mosolylyal fogadja! . .

Ily lelki állapotban volt Mátray, midőn megyéje közbizalma újra tettekre szólítá, mégpedig az előbbenitől különböző téren.

Tokaji Lilla, ki benne a szalmafedél utáni vágyat felkelté, nem tartozott a vidék ünnepele leányai közé; a bálók, társaskörök nem említék királynéjokként, nem rajongta itt és ott udvarlók serge körül; szerényen megvonult virág volt ő, mely csak közelből fejt ki bájait és illatát, s melyet csakis oly éles szem fedezhete fel, mint a Mátrayé.

Szomorú, de való dolog, hogy hazánkban, épen úgy mint máshol, nagy osztálya van az oly hölgyeknek, kik egy-egy társadalmi összejövetelnél meteorként fénylenek, a szerelemre hangolt tapasztalatlan szívet könnyen elragadják, s midőn ekként a fényes csillagzat után indulunk, minden közeledő lépés egy-egy csalódást tár fel, mely meggyőz arról, hogy választottunk nem volt más, mint az üres boltnak fényes kirakata, többször a szülői hiúság cége.

Lilla minden látogatással többet nyert Mátray szemeiben. Egy alkalommal a legalsóbb nemű gazdasszonyi foglalkozásba merülve találta; máskor kisebb testvérei ápolásával elfoglalva; megtörtént, hogy a kertbe utasíták, s annak bokrai közül a legkedvesebb dallamszívig ható hangjai hangzottak feléje; most hangjegyeket, majd válogatott olvasmányokat fedezett fel, s a mindig tiszta házi környezetben mindezen benyomás egy szép, teljes képpé idomult, melyben Mátray jövő boldogsága festekezék. Hát még midőn a kedves leánynak hozzá intézett nyájas szavait hallá, midőn a szende elpirulást látta, melyben az első szerelem hajnala égett?!

Jelen korunk ifjainak nagyobb része

alig várhatja, hogy könyvét és gyermekjártékait a kifejlett ifju, vagy épen férfi, kedvelésével váltsa fel. A képzelem kárhózas tulsulya okozza ezt az értelmiség felett, melyet helytelen nevelés, rossz kör, vagy émelgős olvasmányok fejtenek ki. Alig van kellemetlenebb hatású torzkép, mint egy oly gyermek férfi, fiatal arcához epedéseket, lelkibánatot, nem egyszer már életunalmat szenvedő vonásokkal. Még csak az a naiv kedvesség sincs benne, a mi a nagypapa kalapját feltett kis fiucskában, vagy a nagymama fejkötőjét feltűzött fiatal leányka tréfas alakjában elbájol. Az emberiség hanyatlásának szomorú jelensége ez, s ha komolyan vesszük, valódi tragicus jelenség, hol az egyén kivetkőzött önmagából, s e miatt bukni kell. Hányszor olvassuk lapjaink hirei között, hogy 16—20 éves ifjak magokat kivégezték? Még csak sajnálattal sem adózhatunk nekik; a társadalom nem vesztett bennök semmit: a 20 éves férfi 30 éves agg lett volna.

Hazánkban még csak Mátray korában is máskint volt ez. Iskoláinkban nem volt ritkaság kifejlett férfiakat látni, kik ritka életkedvvel nyomultak elő a tudományos pályán, s örömeik a szó teljes értelmében gyermekiek voltak.

Itt, hol a természet a képzelmet utolérte, sőt talán megelőzte, s csakis itt ad a szerelem keserűség nélküli örömeit, s ha tudná a koresok csoportja, mitől fosztja meg magát a korát haladó élmények után kapkodása által — még pedig örökre és visszahozhatlanul — bizonynyal visszatérne az elhagyott igaz ösvényre . . .

Mátray az első szerelem mennyországának küszöbén állott. A mátkagyűrű, ez örök láncszem, melynek a két szívet talán még a siron is tul vitt hittel kellett összekötnie — ott csillogott az ujjakon; a menyegző napja ki volt tűzve.

Ez édes álmok idejét vágta ketté a hazafit felhívó szózat. Mátraynak mennie kellett. Csak egy pár hétre vett bucsut Lillájától; de ennek szemébe könyüket csalt egy keserű előérzet, egy eddig nem ismert fájdalom, melynek forrását annyi kérdés sem tudá megnevezni, s melyet annyi megnyugtató szóra sem tuda feledni.

Mátray nyugodt kebelrel, bár nem min-

den fájdalom nélkül távozott. Ki önmagában erősen bizik, bizik az rendesen választottja szívében is; az pedig eszébe sem jutott, hogy az érzelmeknek nem csak személyesített, hanem eszményi vagy elvi ellenei is lehetnek.

Heves és katonásan magyaros vérmérsékletű lévén, szíve minden nemes szikrát könnyen felkapott, és az lelkében nemcsak szavakra, de tettekre ragadó tüzet gerjesztett.

A megható kép, mely őt hazája országgyűlésén fogadta, a találó szavak, melyek szép és szerencsétlen királynéjának ajkairól könnyük kíséretében hangzottak el, a szigoruan monarchiai érzelmű hazafinál ép oly viszhangra találtak, mint a lovagias hösnél, ki ha nem látott volna mást uralkodónőjében, mint egy védtelen nőt, még akkor sem tagadhatta volna meg tőle segélyét.

Százan, kik talán telibb torokkal kiáltották el a „*vitam et sanguinem*“ nevezetes igéit, fél annyit sem éreztek mint ő, ki annak teljes jelentőségét felfogta, s érezte, hogy itt az embernek a hazafi és lovag előtt hátrálnia kell.

Midőn egykori vezére, az ősz nádor Pálffy, még a lelkesedés ez óráiban hozzá lépett s kezet nyujtva, teljes bizalom hangján mondá :

— Öcsém! Ismerlek. Remélem te sem fogsz hiányozni oldalom mellől; délután bemutatlak, mint egyik ezredes kapitányomat ő felségének : Mátray csak egy lelkes tekintettel s egy kézzszorítással válaszolt, mely többet jelentett bármely szónoklatnál.

Többé nem volt visszalépés. A királyné szokott lekötelező modorával nyujtá csókra szép kezét, s a nádorfővezér kijelölé a napot, melyen a csatatérre indulni kell.

— Atyám — mond a királyné, mert így szokta Pálffy még hivatalos leveleiben is

szólítani — kapitányod még fiatalnak látszik. Talán még nem is nős?

— Nem, felséges asszonyom, még nőtlen vagyok — mond Mátray s folytatni akarta, de a királyné nyájas mosolylyal közbevágot.

— Annál jobb, ezredes ur. Annál nagyobb elszántságot, több vitézi tettet várunk öntől, s annál vigabban üljük meg menyegzőjét a dicsőséggel kivivott harcok után.

Egy fejbiczezentés, meg egy kegyes mosoly tudtára adá, hogy távozhatik.

Szállására érve tollat ragadt s fájdalmasan hangzó sorokban vett bucsut kedvesétől; végre a drága gyűrűt is levoná ujjáról s leveléhez mellékelve, ezt illetőleg a következő sorokat írta :

„Kedves Lillám! A hazafi kötelesség csatatérre szólít, honnan, ha a sorsnak tetszik, hazatérhetek ugyan; de ha isten másként akarja, bénán, vagy csak halottas szekeren. Nem a te keserítésedre, magam mentségére írom ezt.

Itt küldöm szerelmünk kapcsát jeggyűrűdet; legdrágább kincsemtől fosztom meg magamat. De ezt parancsolja lovagi kötelességem és lángoló szerelmem irántad. Az, kinek sorsa többé nem saját kezében áll, nem köthet magához oly lényt, kinek akaratja szabad. Az én mátkajegyem maradjon nálad; ha élek tartsd meg azt mindaddig, míg szeretsz, ha meghaltam, tartsd meg örök emlékemül. E ténynyel tégedet feloldalak; magamat csak a sir oldhat fel.“

Pár nap múlva a szegény Lilla e bucsu sorokat megkapta, s midőn szerelmének záloga, a mátkagyűrű, a levélből ölébe hullt, mint villámtól sujtott hanyatlott szerető anyja karjaiba.

P. SZATHMÁRY KÁROLY.
(Folytatjuk.)

É R T E S Í T Ő.

Somogyi Emlény. Ily czim alatt meglehetősen ismeretlen szerzők munkáiból egy füzet jelent meg, Horváth Gyula szerkesztése alatt, Veszprémben. Minél ismeretlenebbek az írók, annál nagyobb kíváncsisággal olvastuk át a 176 lapos kis füzetet, nehogy figyelői hírünk nélkül teremjen földünkön valami figyelemre méltó. A huszat meg-

haladó szépirodalmi művek közt azonban egyet sem találtunk, mely tartalomra, nézve egy-egy költői revelatio s magasb lelkesedés őszinte hangját hallatná, bár pillanatra is. Forma dolgában sem találtunk valami igen dicséretest. A mi a verseket illeti, legtöbb könnyüséget tapasztalánk Jánosi Gusztáv néhány versében, ki egyszersmind művei

kikerekítésében is leggyakorlottabb. De e könnyűség némi ürességgel jár. Elterjedés s pongyoláság nem válik dicséretére az ódának, mely nembe tartoznak tárgyuknál fogva versei. Több eszme, nagyobb hév és lelkesedés volna szükséges, hogy szerző azon rámat jól betöltse, melyet társainál szabatosabban gondol ki előre. Dunántuli egyik nagy költőnk mondá, hogy ő hetekig tudott dolgozni egy ódán. Szégyen volna-e ugyanazt tennie Berzsenyi valamelyik kis-öcscsének? — Különösen kezdő költőnél minden bizonynyal jobb jelnek tartanók az erőteljes és mély egyes vonásokat, egy-egy culminans versszakot, mint a sehol meg nem kapó folyékonyt. A többi verszetet kisebb nagyobb mértékben hasonló jellemű, csak tartalmára nézve különbözik, a mennyiben szerelmet énekel, s a virág, csillag s más szokott ábrándos képek bőven vétetnek hozzá. Elolvastuk a beszélyeket is, — nem nagy meglepésünkre. Egyik (a „Szép indusnő“ Kupától,) Amerikába megy, s ott az indiánok szerelmét festi; másik (az „Örökben tartott,“ a szerkesztőtől Horváth Gyulától), a mellett, hogy a magyar nyelvvel jobban tud bánni, mint társai, s gyakran szerencsésen eltalálja a kifejezéseket, annyira nem festi az embereket, annyira nem jellemez és indokol semmit, hogy beszélye nem egyéb néhány hallatlan eset rendetlen halmozásánál. Se a hang, se az elbeszélés fonala megtartva nincs. E költői licentiával semmivé tette az egész művet. Oly beszélyt irt, melyben még csak egy lélek állapot sincs elbeszélő, vagy drámai modorban lefestve. Pedig egyes vonások azt sejtetnék, hogy több komoly gondolkodással, s a külső események után való kapkodás helyet, melyek bármi rendkívüliek legyenek, semmi költőit nem foglalnak magokban, a jellemfestésre való törekvéssel, talán megállható beszélyt tudna írni. A költészet magaslatára nem a genialiskodás, hanem a komolyabb átérzés s gondolkodás vezet. — Van egy

harmadik beszély, egy kép 1849-ből, mely az arudbányai elhibázott és szomorú episod körül forog. Szerző akaratlanul is oly barbár színben állít elénk egy honvédet, hogy azt mint történeti tényt is csak roszalandó kivételnek ismerjük el. Fegyverteleneken kegyetlenkedni, s kivált asszonyokon, mindig borzasztó és kebellázító. Annál inkább a költészetben. Általán meg kell jegyeznünk, hogy az elbeszélői mű becsét soha legkevésbé sem az események hallatlan volta teszi, hanem az emberi jellem hű rajza. Ez a mi a lelket érdeklí és meghat. — E füzetke nem költői nemű munkát is tartalmaz. Így Somogy megye geographiai ismeretetésének néhány töredékét, — s a mi leginkább említésre méltó, Csokonainak egy 1799-beli kiadatlan levelét, melyben mint tanárt látjuk. Világos e levélből is, hogy e költőnk, kit félig meddig bohóczkodó genie-nek tartanak, mily gazdag volt ismeretekben és eszmékben, s mint tanár is, úgy látszik, jó irányban kereskedett elméletileg. Itt is jó uton látszik indulni, — csak részint viszonyai voltak kedvezőtlenek, részint nem volt rá elég kitartása, miután vágya a költés s az ez irányban teendő tanulmányok felé voná. Komoly gondolkodású ember ő. A fenebbi tartalomhoz hozzá véve Már Bonifác életrajzát, (nem említve még néhány vegyes apróságot), látni, hogy ezen füzet oly tarka, mint egy kalendáriom. Nem értjük, mi volt a gyűjtemény kiadásával a cél. Mint egyszerű szó sem lehet, — s a részletek általában igen csekély irodalmi becsűek. Nem helyes, hogy a fiatal költők alig ütnek össze egy két verset, már nyomtatásban is szeretik látni zsengeiket. Több készüllettel, komolyabb tanulmánynyal kell azon nemzet színe elé állani, melynek bálványozásáról danolnak verseikben. A füzet gr. Festetics Györgynő csillagkeresztes hölgynek s Lisznyai Kálmának van ajánlva.

V E G Y E S.

Az irói nyugdíjintézet, ily czim alatt: „A magyar írók segély-egylete“ valósággá lett, annyi esztendei hátráltatás után. Mintegy hat évvel ezelőtt fogant meg az eszme. Gr. Teleky József, b. Eötvös József és gr. Károlyi István akarák életbeléptetni; de az akkori kormány e csupán csak jótékony czélú intézetet betiltotta. Elfelejtők, mi csekély, mellékes s csupán a külső formát illető volt az ürügy; de a betiltással egyebet nem mondott az akkori „magas“ kormány, mint „hadd veszen nyomorban a magyar író, csak azért, mivel magyar.“ Mert később a kormány megengedé, hogy Bécsben német írók segélyezésére egy nyugdíj-egylet alakuljon „Concordia“ czim alatt. A „Concordia“ megalapításával a tények logikája bármenny-

nyire kimutatta a kormány gondolkodását, a „Concordia“ megerősítése után bajos lett volna a magyar egylettől újra megtagadni az engedélyt. Ekkor azok, kik az ügyet leginkább szívőkön viselik, a Concordia nyomán készíték el a magyar egylet alapszabályait. De a fölterjesztés ekkor azért halasztatott el, mivel a közönség más szép célokra tett adakozásokkal volt elfoglalva. — Csak most 1861-ben lépett ki az egylet, s mindjárt első kilépése egyik legszebb példája, hogy hazánkban nem hiányzanak a nagy és nemes célokért önzéstelenül áldozni tudók. A legteljesebb, s még csak hozzávetőleg sem gyanítható titok pecsété alatt küldé be egy nevét elhallgató hazafi azon egész összeget, melyet a horvátok javára rendezett

sorsjátékban nyert volt. — Ezen 12,000 forint, s Károlyi István gr. 10,000 ftnyi nagylelkű adományával megalapítottnak lehetett tekinteni az egyletet. Nem lévén már szükség más, mint hatósági helybenhagyásra, az alapszabályok elkészítéséhez lehetett látni. E hó elején gr. Károlyi Istvánnál egybegyűlvén gr. Károlyi György, b. Eötvös József, b. Kemény Zsigmond, Csengery Antal, Lukács Móricz, Török János, Toldy Ferencz, Pompéry János és Arany János, a „Concordia“ nyomán régebb készített alapszabályokat átvizsgálták s módosításokkal helybenhagyták. Addig is, míg közgyűlés hirdettetnék, elnökül gr. Károlyi Istvánt, alelnökül b. Eötvös Józsefet, ideiglenes pénztárnokul a gazdasági egyesület pénztárnokát, Szathmáry Lajos urat kérték fel, — kihez az alakító közgyűlésig is az adományok intézendők. (Pest, köztelek.) A segélypénztárhoz havi befizetéssel járulni kívánó tagok szándékukat Pompéry János ideiglenes jegyzőnél jelentsék be mint a „Magyarország“ szerkesztőjéhez, vagy mint az első magyar élet biztosító társaság irodavezetőjéhez — mindkét minőségben egyaránt Pesten, Ujtér, 4. sz. Ürményi-ház.

Az alapszabályok értelmében az egylet tagjai lehetnek, kik az egylet pénztárába havonként legalább 1 forintot fizetnek, vagy mindenkorra 200 ft. tőkét alapítanak. Azonban kisebb adományok is, természetesen, elfogadtatnak. Ezen három rendbeli jövedelmeken kívül az egylet a tőke gyarapítására az összes írók közremunkálásával *évkönyvet* ad ki, színházi előadásokat és hangversenyeket tart, s más czélszerű módokról is gondoskodik. — Az egylet célja: „Betegség vagy a sors csapása által inségbe jutott magyar írók, azok családja s vagyontalan maradéka fölsegélése.“ A segély egylet pénztárából „segélyeztetik mindazon inséges szenvedő magyar író, ki az irodalom valamelyik ágában magát kitüntette, vagy ki több évi folytonos írói munkásság által az általános magyar irodalmi tevékenység részesévé vált, ha irodalmi tevékenységét sem az erkölcsiség, sem a keresztény vallás ellen nem fordítá.“ — Benne foglaltatnak az egylet keletkezése előtt elhunyt írók netán inségben levő családjai is.

Ime az alapszabályok sarkalatosb pontjai. A többi a kezelés módjára s az egyesület belszervezetere vonatkozik, melyek közül csak a főbbeket emeljük ki.

Az egylet pénztárát egy *igazgató bizottság* kormányozza, mely elnökével együtt 7 tagból áll, ezek közül 2 tag író, 6 évre választatnak és ingyen működnek. Választatik ezenkívül egy *ellenőrködő bizottság*, a fenebbinek ellenőrzésére. Ez 3 tagból áll és három évre választatik. Választatik az igazgató bizottság mellé 4. póttag is, ezek közt egy író. Mindezek ingyen működnek s általános szavazat többséggel választatnak. — A közgyűlésen minden tagnak egyéni szavazata van. Az alapító tagok és testületek küldöttek által is képviseltethetik mago-

kat. Az igazgató választmány választja a pénztárnokot és titkárát. A titkár fizetésben részesül. Ez szerkeszti az évkönyveket is, más teendőkön kívül. Az egylet évenként a közönség elé terjeszti számadását a segélyezettnek nevének elhallgatásával.

Ezek röviden a főbb vonások az alapszabályok tervében; — mert mindez csak terv, — s az annak idejében összehívandó közgyűlés határoz fölötte véglegesen. — Reméljük, hogy sem a sajtó nem fog tartózkodni alaptalan álszeméremből e tárgyat vitatni; mert az írók magok is tehetségök szerint tagjai lesznek az egyletnek; s a közönségnek nem lesz szüksége buzdítgatásra ez emberbaráti s egyszerszmind hazafias czél előmozdítására. Ha Angliában s Franciaországban oly üdvös működésű és hatalmas ilyenmű egyletekre volt szükség a nyomorban szenvedő írók segélyezésére, mennyivel inkább van a mi, anyagilag is sokkal szegényebb irodalmunkban!

— A magyar tud. Akadémia martius 11-iki, mathematicai és természettudományi osztály-ülésében mindenek előtt igen nagy érdekű levelek olvastattak fel. Az Eszterházy-féle képtárt illeték azok, melynek Pestre, az Akadémia palotájába költöztetése már mintegy hivatalos alakban is megígértetik. Elnök Desseffy Emil ó mlga szépen írt levelét hallottuk először, azután hg. *Eszterházy* Pál igen szép és hazafias érzellemmel teljes válaszát. Maga és fia, *Eszterházy* Miklós hg. nevében a képtárnak a m. Akadémia helyiségén leendő fölállításában hazafiai készségét ünnepélyesen nyilatkoztatja ujából is. Mihelyt az akadémiai palota elkészül, a hg. intézkedni fog a képtár leköltöztetéséről. A gyűlés éljenzéssel fogadá a nemes áldozatot, s elhatározta, intéztessék ő herczegségéhez e tárgyban köszönő fölirat. — Ezután *Benkő* Dániel levelező tag tartá székfoglalóját ily czimű értekezéssel: „A növények tápszer és táplálkozás gazdasági szempontból.“ Utána *Győri* S. rendes tag „Az egyenletek általános föloldásáról“ folytató értekezését. *Stoczek* akad. tag a fémbarméterek összehasonlítására éveken át tett kísérletei és vizsgálatai eredményét mutatta be. — Végül dr. Balogh Kálmán urnak egy régebb beküldött összehasonlító bonczani munkájáról tétetett jelentés. Az e munkára kinevezett két bíráló dr. Pólya József és Friewaldszky dicsérték a munkálatot.

— Gr. Batthyányi Arthurné „Honfoglalók“ czimű új művét drámái becsére nézve mutattuk be röviden a Figyelő közelebbi számában. Nem bocsátkozánk a mű politikai *irány-eszméinek* bírálatába. Hogy Uzád, mint a harczzomjas párt feje megbukik, s Árpád a hazát s ennek érdekében a békét egyenlő hévvel szerető honalapító, valamint huga is, az erények és honszerelem teljes dícsfényében tündöklének, nemcsak hogy magában véve nem lehet egy drámában hibáztatható, hanem bizonynyal a történetíró sem fog elvitatni a költőtől ennyi jogot: s a mi anachronismus van e műben, nem ezen fölfogásban van. Nem kis meglepeté-

sünkre azonban a szerzőnőtől egy nyilatkozat jelent meg a lapokban, mely arra mutat, mintha lehetne a történeti drámák tárgyában a történeti és drámai szempontokon kívül valami más szempont is, melyből itélni helyes és jogos. Ime, a nyilatkozat, melyet a „Honfoglalók“ szerzője kiadni kénytelennek érzi magát:

„A mily örömet szerzett nekem a t. közönségnek a „Honfoglalók“ drámám iránt oly elnéző szíveséggel tanusított bátorítása s azon rokonszenves nyilatkozat, melylyel az első kísérlet szerzőjét kitüntetni szives volt: oly fájdalmasan érintett azon értesülés, hogy a nézők közül többen e művemben oly irányt találtak, mely bizonyosan nem volt céloim. Én nem a forradalom ellen, hanem az egyesülés, az összetartás mellett irtam e műveimet, s az ennyiben iránymű. Egy gyöngye hang akart az lenni a nemzet közvéleményének nagy chórusában, s legkevésbé sem kívánt irányadólag föllépni ott, hol a körülmények hatalma, a nemzetek, a fejedelmek fatuma működik. Hogy a mű vezéreszméje a hazaszeretetet, azt az elfogulatlan szemlélő fölismerheté, főleg, miután művem egyetlen nőjelleme is, habár a szívnek oly sok joga és mentsége van, szerelmét áldozza föl a hazának. De a mint sajnálom, hogy félreértetem, ugy kötelességemnek tartom a művet akként átdolgozni, hogy irányeszmem határozottabb kifejezést nyerjen. S ha nekem ez sikerülend, ismét a t. közönség bírálata alá bocsájtandom azt, melynek hiányait mentsék ki a kezdet nehézségei. Pest, martius 7. 1861.“

Részünkről a bennfoglaltakhoz hasonló kifogásokról mitsem tudunk, sőt úgy vettük ki, hogy a műnek éppen tendentiosus részeit tapsolták meg legjobban. De ha úgy volna is, e részben nem kell tulságosan aggódní.

A levél gondolatmenete körülbelül ez: né-melyek azon kifogást tették a dráma ellen, hogy szerzőnőnek valami titkos politikai célja volt e drámával, s irányeszmeje a békepárt magasztalása és a harcias párt rossz színbe állítása!

De tartozik-e általában a dráma, vagy bármely költői mű, az erkölcsiség és a hazafiság legáltalánosabb érzelmének megtartása mellett valami specificus politikai irányeszmeeknek hódolni, — s a közhangulatnak áldozni, mely évről évre, sőt máról holnapra változhatik? Az-e hivatása egy nemzeti színháznak, hogy este azoktól viszhangozzék, a mit nappal a poros utcákon, zajongó gyülestermekben és a lapok fővárosi és vidéki phrasisaiban hallottunk? — S van-e valami jogos-sága azon bíráltnak, mely elkárhoztatja mindazt, a miben nem találja meg éppen a mai napra szóló célzásokat. Mi egy Katona „Bánk bán“-ja ellen

tán több kifogást tehetnénk a napi politika szempontjából, egy Shakespeare Coriolánjáról azt se tudnók mit tartunk, midőn a republicanus néptömegeket és egy zsarnoki udvar zsoldosait egyaránt rossz színben tünteti föl. Kivált midőn történeti műről van szó, hogyan kívánhatjátok, hogy a régi századok férfiai és eseményei éppen a mai kor sokat változható irányeszmeinek kaptájára ütessenek? Ma csak költőitektől, holnap történetirőitoktól fogjátok ezt követelni. A történetirő, ki a békés IV. Bélát, Robert Károlyt nagy és a nemzetnek javát akaró fejedelmeknek, az Eszterházy Miklósokat meglehetősen hazafiaknak tünteti föl, nem fogja csupán ennél fogva megnyerni tetszesteket. — Ha ez így menne, a mit nem hiszünk, oda-jutnánk, hogy a történetirő oly ferdén adná elő a nemzet multját, mint a török császárok krónikásai; s költőink még tán annyit sem mernének, mint a római Caesarok bohócjai, kik néha-néha még is el mertek mondani urok mulattatására egy-egy olyat is, mi uralkodó nézeteivel nem egyezett.

Íde mennek végletei azon iránynak, melyet a t. szerzőné közönségünkről fölteszen. Mindez szomorú volna, ha így volna. A költészet és történet-írás egyaránt tönkre jutna. Mindkettő az életnek és nemzetnek tanítója és vezetője, nem pedig hízog udvaroncza és rabszolgája, mely mulattathat néhány percizt, melyet még szerethetünk is talán hűségéért, de soha sem becsülhetünk.

— A kecskeméti temetőben nyugvó legelső magyar drámairó sirja, kinek a magyar drámairó-dalom gyémántját képező „Bánk bán“-ja, ez oly sokáig ismeretlenül hevert műve, közelebbiről két kiadást ért, kinek beszülyedett sirhalmára közelebbiről Gyulai Pál a nálunk eddigelő legszebb irodalmi ismertetésben s életrajzban oly méltóan és „teljes marokkal hintette a liliumokat,“ a késő elismerésnek egy újabb engesztelő áldozatával fog körülvétetni. April 16-ikán lepleztetik le azon emlékszobor, mely Horváth Dömének, „Bánk bán“ két új kiadása eszközöljének fáradozásából elkészült. — Nincs magyar író, ki jobban megérdemlené, hogy emlékét fentartsuk. Ő nemcsak korát előzte meg, hanem a mi korunkat is. Drámairó-dalmunk maig sem érte el azon magasságot, melyen maradandó műve áll!

— Megjelent Jókai Mór munkáinak népszerű kiadásából a XXI, XXII, XXIII, XXIV kötet, melyekben foglaltatik a „Csataképek“ három, és „Bujdosó naplója“ egy kötete. Ara e népszerű kiadás köteteinek 40 kr., kiadó Heckenast.

— Ugyan e kiadónknál a Girókuti szerkesztette „Országos nagy képes naptár“ második kiadásban jelent meg, bővítve az alkotmányos tisztviselők névtárával, mire csakugyan szükség volt.

ÖTÖDIK JEGYZÉKE

a Kisfaludy-Társaság évenkénti pártolójának.

(Folytatás.)

Fekete Lászlóné urhölgy, A kaszinó-egylet, Sopron. — Lovassy Ferencz (12 ft.). Dr. Bódogh A., Szél K., Fónagy K., Madass György, Kenyeres János, Rozvány György, Mezey Ferencz, Szász Lajos, Nagy Sándor, Jánossy Lajos, ifj. Ercesey Sándor, Sternthal Adolf, Bajó János, Lovassy Albert, Etédy Lajos, Balogh Imre, — mind Nagy-Szalontán. A már befizetett négy forinthez pótlólag a következő két évre még 8-at beküldött Kugler János, Szeged.

Pest. jan. 1. 1861.

HATODIK JEGYZÉK.

Püspöki Alajos, Osváth Imre, Bor Áron, Sarkad. Koricsánszky Berta urnő, Tasnád. Matta János, Élesd. Bersek Erzsébet urnő, Nagy-Rév. Bathó Ferencz, Páty. Ordódi István Károly, Mar-kófalva. Benedicti József, Békés. Benedicti György, Pest. Községi könyvtár-tagok, Dada. Gr. Mikó Imre, Kolozsvár. B. Radák Istvánné sz. gr. Rhédei Klára, Kolozsvár. Antos Jánosné b. Radák Katalin, Abony. B. Huszár Sándor, Kolozsvár. Gr. Teleki Domokosné b. Radák Anna, Sárpaták. Zeyk József, Kolozsvár. Dubraviczky Ádám, Puszt-Gécz. Lovrich Judit, Szécseny. Sztankay Ferencz, Torda. P. Szathmáry Károly, Szöllősi Balázs, Nánay Lajos, Szarka József, Váradi Gábor, Tomori Sándor, Pataky Jánosné urnő, Török Lajos, főiskola képezdéje, mind Márm.-Szigeten. Bárány Sztójka Gyuláné, Szlatina. Szaploneczay József, M.-Sziget. Mán Józsefné urhölgy Szarvaszó. Hajdu-Böszörményben a kaszinó. Rudnyánszky János, N.-Bölgye. Semmelweiss Ignác, Dániel János, Ebner Éde, Balassa János, Térey Ignác, Balassa István, Pest. Heckenast-Bajza Lenke urnő, Pest. Könyves János, Hézer Károly, Kis-Marja. Gelencsér Privát, Buda. Tisza Lászlóné Holles Ottilia urhölgy, M.-N.-Csány. Hamary Dániel, Tata. Szendrey Julia urnő, Horváth Árpádné, Pest. Csaba Gerő, Kovács József, Turkeve. Szalay Zsigmond, Nagy Gedeon, Szalay Antal, Török Sándor, Szücs Miklós, Lengyel Samu, Szücs Lajos, Kún József, Fazekas József, Repászky Alajos, Vánca Mihály, Szücs Sámuel, Jekelfalussy Lajos, Piskóti János, Soltész Nagy János, Kraudy József, Mayer Rezső, mind Miskolczon. Szerdahelyi József, S. Szöged. A rozsnyói növény-dék papság. Dr. Bene Ferencz, Pest. Strrteczky János, Ravnik. Kereskedelmi akadémia, Pest. Furman János, Miskolcz. Lehoczky Tivadar, Mun-

kács. Hajdu Józsefné Kún Judit assz., Pest. Fördös Lajos, Kecskemét. Sámi Lászlóné urn., Demjén László, Farnos Elek, Simon Elek, Polgári társalkodó, Incze József, Földváry Miklós, mind Kolozsvár. Bedőházy János, Szászvezzsős. Dr. Szontagh Ábrahám (12 ft.) Pozsony. Ambrozovits Béla, Pettau (Stájerország). Káli Nagy Elek, Erdélyi Indali Péter, Kőváry László, Kolozsvár. M. Dindár Izabella kisassz., Torda. Dózsa Dániel, Kolozsvár. Bodnár Sándor, Jászóvár. Szabó István, Buda Sándor, Baranyi Ágoston, Baranyi Lajos, Miskolczy Károly, Micske. Draveczky Sándor, Ér-Olaszi. Balogh Imre, Poklostelek. Id. Fráter József (5 ft.) Csételek. Horváth Adél kisassz. (5 ft.) Bársony Fázsi Luiza urnő, Pellert Tibold Anna urnő (5 ft.), Ujfalussy Mihály (5 ft.), Gulyás Müller Ilka urhölgy, Szijártó Lajos, Aaron Dúdásy Anna urnő, Eősz Ferencz, Fráter József, Elbel Büky Anna urnő, Rutkay Rudolf, Grünhut Edéné urhölgy, Wagner Lajos, Meixner Jánosné, Koricsánszky Lászlóné, Fók Müller Sarolta urhölgyek, mind Nagy-Károlyban. Nagy-Károlyi kaszinó, Jasztrabszki Irma urhölgy, Reszege. Veres Lajos, Endréd. Balog Nagy Terézia urnő, Gencs. Bürbrönnér Pálné, Berger Gyuláné urnők, Nagy-Károlyban. Lendvay Márton, Pest. Galgóczy Károly, Pest. Homonnai kaszinó. Pichl Ignác sz. Margitai Karolina urnő, Torda. Bors Albertné sz. Zámbo Julia, Szind. Antal Mária urnő, Torda. Purgstaller József, Horváth Cyrill, Nagy Márton, Lutter Ferdinánd, Szepessi Imre, Polák Ede, Peck Ágoston, Ujváry János, Ribianszky Adolf, Domanek Alajos, Trautwein János, Nicolini Alajos, Polák János, Hindy Mihály kegyesr. tagok Pesten.

(Folytatjuk.)

NYILT LEVELEZÉS.

- Z. V . . . . .** Nagy hang, de csak *hang*, az sem új.
- B. S. urnak.** A pártolói befizetés rendben van. A bíráló helyességéről csak az illető füzet olvasása után győződnék meg, s az még nincs beküldve hozzánk. — A saphóit hagyjuk, nem csupán mert korszerűtlen, de mivel győnge is.
- B. B. L. urnak.** A pártolói befizetést kaptuk, de csak február 27-én, így az a januári névsorban nem jelenhetett meg. Azóta kijött.

TARTALOM.

Még is valami a fordításról. Brassai. — Bulesu K. költeményei. — A mese története. Dallos Gy. — Románz. Lauka G. — Vitam et sangvinem. P. Szathmáry Károly. — Értesítő. — Vegyes. — Kisfaludy-T. pártolójának névsora. — Nyílt levelezés.